

BuitenSpelen op Locatie

In de rubriek BuitenSpelen op Locatie gaat de redactie met behulp van experts ter plaatse op zoek naar praktische antwoorden op vragen die worden ingediend via het Platform BuitenSpelen.

Tips en valkuilen bij het maken v

BuitenSpelen op Locatie bezocht voor u het natuurspeelplein van basisschool Woutertje Pieterse in Leiden, genomineerd voor de prijsvraag Groene Speelplek 2011. Initiator en ontwerpster is Suzanne van Ginniken, van designstudio Van Ginniken en Speelnatuur.nl. Ilya Toornvliet, ecologisch hovenier bij De Stadstuinier was samen met Groenling Stedelijke natuur en het Leidsch loonbedrijf, verantwoordelijk voor de aanleg. Al wandelend zetten we met deze twee professionals de do's and dont's van een groene speelplek voor u op een rij.

We volgen hierbij de fases van realisatie, zodat u per fase een aantal praktijklessen kunt meenemen wanneer u zelf een groene speelplek overweegt of realiseert.

Fase 1: Het ontwerp

Kenmerkend voor de ontwerpfase is, naast uiteraard de creatieve invulling, vooral het creëren van draagvlak bij alle betrokkenen.

1. Het wegnemen van bezwaren en zorgen

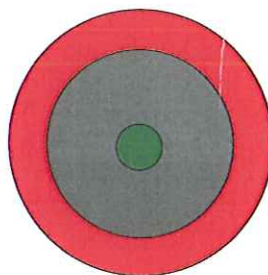
Maak vanaf het begin duidelijk dat kinderen best vies mogen en kunnen worden. Dat is vaak het eerste bezwaar van leerkrachten, ouders, kinderopvang en speeltuinverenigingen. Maar er zijn diverse haalbare, praktische oplossingen om de viezigheid te beperken tot de buitenspeelruimte, zoals laarzen voor buiten en slofjes voor binnen.

Een andere veelvoorkomende zorg is die van overzicht en veiligheid, zeker wanneer er in de buitenruimte verschillende hoogteniveaus worden aangebracht. Maar, benadrukt Van Ginneken:

- Kinderen houden elkaar ook in de gaten;
- Toezichthouders hoeven niet samen op één plek te blijven staan maar zouden rond kunnen lopen;
- Voor natuurlijke toestellen gelden over het algemeen dezelfde veiligheidsnormen als voor catalogiproducten.

Van Ginniken: "Betrekt ouders en leerkrachten op tijd en meerdere malen gedurende

het ontwerpproces; dan wennen ze aan het idee. En leg hen van tevoren altijd het veiligheidsdiagram uit."

Veiligheidsdiagram

In de kleine centrale omgeving is het veilig voor kinderen. Maar als zij nooit de kans krijgen uitstapjes te maken in het grijze gebied zal de omgeving waarin ze zichzelf weten te redden nooit groter worden dan die kleine groene stip. Maak ze wel kennis met het grijze gebied, dan zal de veilige groene stip steeds groter worden, totdat ze leren om te gaan met zelfs de oranje zone.

2. Betrokkenheid creëren

In het verlengde van punt 1, kunnen een aantal concrete maatregelen bijdragen aan het vergroten van de betrokkenheid bij ontwerp, aanleg en onderhoud van een groene speelplek:

- Richt een werk- en beheergroep op met alle betrokkenen, maar in ieder geval ouders, kinderen en vertegenwoordigers uit de buurt;
- Doe daadwerkelijk iets met kritiek en voorstellen die je ontvangt; dat creëert

oprechte betrokkenheid. Zo werd een buurtbewoner van Woutertje Pieterse door een buurvrouw overtuigd zijn bezwaar tegen de heuvel op het plein in te trekken;

- Zoek naar de juiste benadering om buurt en ouders te betrekken; die verschilt per buurt en cultuur;
- Koppel inspraakavonden aan projecten van de kinderen om te garanderen dat ouders daadwerkelijk verschijnen;
- Zorg voor communicatie tussen de werkgroep en de wijkagent of -regisseur in het geval van een (semi)openbare speelplek. De buurt kan helpen bij

1 een groene speelplek

het signaleren van problemen en de wijkagent kan kleine aanvullingen doen op het ontwerp die zijn of haar taak eenvoudiger maken.

- Houd gedurende het ontwerpproces, maar ook als de speelplaats eenmaal is gerealiseerd, steeds contact met de werkgroep. Nazorg wordt te vaak vergeten.

3. Idealiter: leg ontwerp, aanleg en beheer niet helemaal vast

Bij voorkeur werken Van Ginneken en de Stadstuinier zonder bestek zodat zij kunnen inspringen op wat ze ter plekke tegenko-

men. Aan materiaal bijvoorbeeld. Leg de te gebruiken natuurlijke materialen zoals boomstammen, grond of keien niet gelijk vast in contracten, en koop ze niet zomaar in. Gebruik materialen die voorhanden zijn, gratis op te halen in de buurt of via de gemeente.

Van Ginneken ziet overigens sowieso veel bezwaren in het werken met aanbestedingen, zoals bij gemeenteprojecten: "Aanbesteden is dodelijk voor een vrije natuurspeelplek. Veel geld dat in het spelen gestopt zou kunnen worden, verdwijnt in voorrondes en onnodige aankopen."

15 ontwerptips voor groene speelplekken

1. Cluster grote heerstergroepen; Zo kan je olifantenpaadjes sturen en worden de struiken niet onder de voet gelopen.
2. Faciliteer veel paadjes maar leg ze niet allemaal aan; Kinderen zoeken zelf hun eigen weggetjes. Houd je er geen ruimte voor vrij, dan lopen ze de beplanting plat.
3. Maak niet teveel speelaanleidingen; Kinderen zien ook spelmogelijkheden in een 'leeg' plekje en de natuur zelf.
4. Maak speelaanleidingen van natuurlijke materialen; Voorbeelden zijn klimparcours van of in bomen en voetbaldoeltjes van wilgentenen. Houd wel rekening met de speelintensiteit: "Soms is beton gewoon beter."
5. Verdeel de speelaanleidingen goed over de ruimte; Anders zal de speelintensiteit zich beperken tot bepaalde delen die dan te snel slijten.
6. Maak altijd balspel mogelijk; Dit is noodzakelijk voor een bepaalde leeftijdscategorie jongens en vraagt enkel een vlak oppervlak met verharding of (kunst) gras, dat multifunctioneel kan zijn. Op het voetbalveld van Woutertje Pieterse kan tevens worden gefietst of geschaatst in de winter.
7. Betrek kinderen bij het ontwerp; Laat hen de belangrijkste speelwaardes kiezen, wat meestal neerkomt op voetbal, parcours, (kruip)tunnels en water. Laat hen met praktische proeven zelf de inrichting bepalen van specifieke elementen. Het minimum formaat van het voetbalveld bij Woutertje Pieterse is tijdens een spelletje voetbal bepaald.
8. Ontwerp voor de verschillende speeltypes;

Laat voor de bouwers en creatievelingen veilig 'afvalmateriaal' liggen om hutten en dergelijke mee te bouwen. Meisjes houden vaak van rollenspel en doen dit graag in huisstructuren of de hutten die anderen hebben gebouwd. Rouwdouwers willen vooral veel bewegen, klimmen, sjouwen en obstakels overwinnen. Leg voor hen parcours aan.

9. Gebruik grote, ruige elementen; Die houden langer stand en zijn ook leuk voor oudere kinderen.

10. Gebruik natuurlijke barrières; Bescherm plantborders met een stenen muurtje, of fietsenstallingen met een boomstam. Achter de barrière moet geen speelaanleiding zijn.

11. Gebruik bomen voor schaduw; Zowel voor de ramen van klaslokalen als op het plein.

12. Maak gebruik van hoogteverschillen; Dit vergoot het speeloppervlak, biedt meerdere speelaanleidingen en creëert verrassende mogelijkheden. De heuvel van Woutertje Pieterse verbergt een opslagcontainer.

13. Denk logisch na over de plaatsing van

elementen;

Leg bijvoorbeeld een metalen glijbaan niet op het zuiden en een zand-waterspel niet vlak voor de deur.

14. Houd rekening met zichtlijnen; Met name vanuit schoollokalen en omliggende bebouwing. De meeste tijd wordt immers toch binnen doorgebracht.

15. Faciliteer indien mogelijk milieueducatie en buitenles; Ook een aanwinst voor openbare wijk-speelplaatsen.

Fase 2: Aanleg, beplanting en beheer

Ilya Toornvliet tempert direct te hoge verwachtingen: "Je moet geen bloemenpracht verwachten, of een groene vallei. Idyllische plaatjes zitten er niet in." Als ecologisch hovenier zoekt ze naar de natuurlijke balans van een zelfstandig functionerend ecologisch systeem op basis van inheemse planten waarin kinderen toch vrij kunnen spelen. Dit laatste is de reden dat een natuurspeelplek er nooit uit zal zien als een

weelderige tuin. "Wat goed is voor kinderen, is vaak niet goed voor de natuur." En andersom. Daarbij geldt: hoe jonger de kinderen, hoe beperkter de mogelijkheden voor diervriendelijke beplanting.

1. Waar let u op bij de aanleg
Om een succesvolle aanleg te garanderen, hebben Van Ginneken en Toornvliet een aantal effectieve én makkelijk te implementeren adviezen voor hoveniers en andere betrokkenen bij de aanleg van een natuurspeelplaats:

- Laat kinderen meehelpen;

Leerlingen van Woutertje Pieterse met-selden bijvoorbeeld het muurtje op hun schoolplein. Dergelijke activiteiten geven kinderen een gevoel van verantwoordelijkheid voor en binding met de plek. Laat per begeleider niet meer dan drie leerlingen tegelijk helpen en/of vraag een docent te begeleiden. Anders wordt het contraproductief.

- Zorg voor een alternatieve speelplek;

Tijdens de aanleg kan vaak nergens gespeeld worden, zelfs als de speelplek

in delen wordt gerealiseerd. Laat de gemeente, school of kinderdagverblijf dus een alternatief bedenken.

- **Zorg voor een goede band met de aannemer voor het grondwerk;**
Met name wanneer er geen uitgewerkte werkschrijving of bestek voorhanden is, bevordert nauw contact met de hoofdaannemer een goede (flexibele) taakverdeling, efficiënt gebruik van beschikbaar materiaal en machinerie, en de nodige bereidwilligheid.
- **Laat kinderen in de laatste fase de speelplek 'keuren';**
Laat voor de plaatsing van beplanting en speeltoestellen kleine groepjes kinderen de speelplaats proberen. Dit moet absoluut onder begeleiding gebeuren want officieel is de speelplaats dan nog niet gekeurd. Het zal onder meer de natuurlijke routing van kinderen laten zien, de plekken waar de welbekende olifantenpaadjes zullen ontstaan. Daar kan je dan je beplantingsplan nog op aanpassen.
- **Bescherm jonge beplanting;**
Bescherm jonge bomen, planten en struiken gedurende het eerste jaar door er een hekje omheen te zetten dat bestand is tegen spelende kinderen.
- **Kennis van veiligheidsregels en normeringen**
Maak slim gebruik van de normeringen en veiligheidsregels en bespaar jezelf en de opdrachtgever onnodig werk en kosten. Een boomstam valt bijvoorbeeld

pas onder het WAS wanneer deze wordt bevestigd aan de ondergrond.

2. Waar let u op bij de beplanting?

- **Strooi het eerste jaar eenjarige bloemzaden tussen en rond de struiken en vaste plantenbedden;**
Dan valt er het eerste voorjaar al wat te beleven en kan je de looprichting wegsturen van pas aangeplante beplanting. Daarbij zullen deze bloemen hun zaden verspreiden en het jaar erna weer elders opkomen.
- **Plant één of meerdere klimbomen;**
De ideale klimboomsoorten worden groot, zijn sterk, hebben lage takken en een brede kruin. Afhankelijk van de aanplantleeftijd mag er zeker in het eerste jaar niet in geklommen worden. Klimbomen hoeven niet gekeurd te worden als speeltoestel. Zorg wel dat er geen obstakels onder liggen.
- **Plant bespeelbare plantensoorten;**
Sommige plantensoorten vormen zelf een goede speelaanleiding. Bepaalde struiken worden hol van binnen, zodat ze vanzelf een hut kunnen vormen. Voorbeelden zijn spirea, sneeuwbes, liguster, fijnbladige wilg en jasmijn. Woekerende bamboe, grote grassen als miscanthus of zachte hagen zijn geschikt om doolhofjes mee te maken.
- **Gebruik sterke plantensoorten;**
- **Uitermate geschikt zijn o.a. wilg, beuk, jasmijn, cornus, liguster, hoge gras**

soorten en vlier. Deze soorten vergen niet veel onderhoud, groeien redelijk hard en kunnen tegen een stootje. Grassoorten geven tevens een mooi winterbeeld. Let wel: ook deze soorten moeten het eerste jaar worden beschermd. Pas sierlijke, delicate soorten alleen toe in afgeschermd borders;

- **Gebruik 'pijnlijke beplanting' als afscheiding;**
Dit kan uiteraard alleen op speelplekken die niet voor peuters zijn bedoeld, maar harde of stekelhagen vormen goede natuurlijke barrières voor oudere kinderen. Handige soorten zijn vuurbes, berberis, (honds)roos en haagbeuk. Ook brandnetels zijn geschikt. Ze zijn niet giftig, allergieën komen zover bekend niet voor en ze hebben een hele hoge natuurwaarde voor vlinders.
- **Gebruik duurzame houtsoorten om te bouwen;**
Neem bijvoorbeeld de eik, kastanje, plataan of iep. Verwijder bij iep wel de bast om verspreiding van de iepenziekte te voorkomen. Schuur gerecycled hardhout, afkomstig van beschoeiingen van oevers en slootkanten, extra goed in verband met extreme splintering.
- **Leg eens een wilgenstam in de bloemenborder**
In een mum van tijd groeien er de prachtigste mosjes, paddestoeltjes, en plantjes in. De stam vergaat, afhankelijk van zijn formaat, in ongeveer 5-7 jaar.

Bij deze een aantal beplantingstips voor buitenruimtes van peuterspeelzalen of nabij de speeltoestellen voor de kleintjes op openbare speelplekken:

Beplanting voor Peuters

X Soorten met aantrekkelijke maar giftige besjes, zaden of blad: kamperfoelie, rododendron, ridderspoor, viburnum, gouden regen.	✓ Krentenboompje. Krentjes zijn eetbaar en trekken veel vogels. Die de hele boom snel leegeten! De zaden zijn wel licht giftig: alleen als je een heel kopje vol krentjes zeer goed kauwt. Het gif van de zaden komt vrij door vermalen. Hetzelfde geldt trouwens ook voor appelpitjes.
X Ruwe grassoorten als de cortaderia en miscanthus. Je kunt je aan het blad makkelijk snijden.	✓ Goudsbloempjes. Zien er leuk uit, felle kleur. Radijsjes. (ook de zaden zijn lekker) Madeliefjes en andere eetbare eenjarigen zoals het komkommerkruid.
X Stekels: Berberis, vuurbes, rozen, bramen.	✓ Kruiden en kleinfruit. Ruiken lekker. (...) De bloemen trekken bijen aan maar jongere kinderen gaan rustiger om met planten en dieren.
X Onkruid. Wieden is het devies. Sommige soorten zijn zeer giftig, zoals paardebloem of wolfsmelk. Anderen steken of prikken: brandnetel, distel.	✓ fijne grassen als stipa, molinia en descampsia. Ze zijn voor een baby of peuter heel groot en toch lekker kriebelig.

3. Beheer

Een natuurspeelplaats kost in vergelijking met een traditionele inrichting minder geld voor de aanleg maar meer voor het beheer dus daar moet tijdig over nagedacht worden.

- Regel tijdens het ontwerp genoeg vrij willigers en maak een beheerwerkgroep.
- Stel de beheergroep onder leiding van de aangestelde beheerder.
- Maak per kwartaal een beheerplan en speel zo in op de situatie voorhanden
- Beheer zelf dient minimaal drie maal per jaar te gebeuren, één keer voor het groeiseizoen omstreeks maart, één keer na het groeiseizoen, omstreeks oktober en één keer voor de zomervakantie.
- Zet opkomende beplanting ieder jaar af om het te beschermen.
- Zorg voor voldoende basismateriaal op de locatie (schop, tuinslang, emmer etc)
- Zorg voor dagelijks toezicht en inspectie; Stenen in gemetselde muurtjes kunnen loszitten, touwen waaraan schommelbanden in bomen zijn opgehangen kunnen slijten, er kunnen, zeker op openbare speelplekken, peuken en glas op de grond liggen. Daarbij is het belangrijk om het logboek van de toestellen goed bij te houden, zodat beheer en inspectie met een kloppend logboek aan de slag kunnen.

